

בס"ד, כ' תשרי התשפ"ו

זבחים כ"ח – פיגול בעור האליה, והמקורות לפסול 'חוץ למקומו' ו'חוץ לזמנו'

שאלות:

1. דוד כהן שחט שלמים וחשב לאכול את עור האליה מחרתיים. מחשבתו פוסלת את הקורבן?

מעמד עור האליה בדיני פיגול

המשנה אמרה שאם אדם שוחט את הזבח על מנת לאכול "כזית מעור האליה" חוץ לזמנו או חוץ למקומו, הקורבן נפסל או הופך לפיגול (בהתאמה).

○ **הקושי הראשוני:** הגמרא מניחה שעור האליה נחשב כחלק מהאליה המוקטרת על המזבח. אם ככה, איך מחשבה לאכול (אכילת אדם) דבר המיועד להקטרה (אכילת מזבח) פוסלת את הקורבן?

○ **שמואל** מתרץ שהמשנה היא כשיטת **רבי אליעזר**, סובר ש"מחשבים מאכילת מזבח לאכילת אדם" – כלומר, מחשבה "מעורבת" כזו (לאכול דבר שדרכו להקטיר, ולהיפך) אכן פוסלת. **הגמרא מקשה** על **שמואל** מכך שהסיפא של המשנה שלנו (לקמן בדף כ"ט) סותרת את **רבי אליעזר**, ו**שמואל** עונה שאכן, המשנה חצויה – תחילתה **כרבי אליעזר** וסופה **כחכמים**.

○ **רב הונא** מציע פתרון אחר: "עור אליה לאו כאליה דמי". כלומר, עור האליה כלל לא מוקטר על המזבח אלא נאכל. הוא לומד את זה מהפסוק "**חֲלְבוּ הָאֵלִיָּהּ**" – רק החלב, ולא העור. לפיכך, הכל מיועד לאכילת אדם, אין כאן מחשבה "מעורבת", והמשנה כולה היא כשיטת **חכמים**.

○ **רב חסדא:** מציע פתרון שלישי: עור האליה מוקטר עם האליה, אבל המשנה שלנו לא עוסקת בכבש (שאליותו קרבה), אלא ב"אליה של גדי", שאינה קרבה למזבח אלא נאכלת. שוב, הכל מיועד לאכילת אדם ואין כאן מחשבה "מעורבת".

○ דיון בשיטות:

הגמרא מסבירה ש**רב הונא** ו**רב חסדא** לא סוברים כ**שמואל** כדי לא להעמיד משנה חצויה. **שמואל** ו**רב חסדא** לא סוברים כ**רב הונא** כי לשיטתם עור האליה נחשב כאליה.

מדוע הם חולקים על **רב חסדא**? כי לפי הסברו אין במשנה חידוש, שכבר שנינו במסכת חולין לעניין טומאה שעור האליה נחשב כבשר.

רב חסדא סובר שיש חידוש: בחולין למדנו את זה לעניין טומאה. אבל בקדשים, שיש לאוכלם "דרך מלכים", היינו חושבים שמכיוון שמלכים לא אוכלים עור, המחשבה לאכול אותו לא תיחשב לעניין פיגול. לכן המשנה מחדשת שכן.

○ **קושיה על רב חסדא מברייתא:** הגמרא **מקשה** מברייתא שבה מחשבה להקטיר "עור שתחת האליה" פוסלת קורבן עולה. מדוע הברייתא מדגישה דווקא "עולה"? משמע שרק בעולה עור האליה ראוי למזבח (כי כל בשרה עולה), אבל לא בזבח אחר כמו שלמים. **רב חסדא מתרץ** בשתי דרכים:

- או שגם הברייתא עוסקת באליה של גדי, שרק בקורבן עולה היא קרבה (כחלק מהבשר), ולא כאימורים.
 - או שיש לשנות את גרסת הברייתא מ"עולה" ל"זבח", כי גם בזבח שלמים עור האליה הוא חלק מהאליה המוקטרת, והמחשבה פוסלת בו.
2. מה ההבדל בין פסול לפיגול שעל פיגול חייבים כרת?

המקור להבדל בין פיגול (חוץ לזמנו) לפסול (חוץ למקומו)

הגמרא פותחת דיון בשאלה: מהו המקור בתורה לכך שמחשבת "חוץ לזמנו" מחייבת כרת (פיגול), ואילו מחשבת "חוץ למקומו" רק פוסלת את הקורבן? הגמרא מביאה שלוש דרכים שונות של אמוראים שונים ללמוד את הדין הזה.

יש שני פסוקים עיקריים העוסקים בנושא:

1. הפסוק הארוך (פרשת צו): "וְאִם הָאָכַל יֶאֱכַל מִבֶּשֶׂר זָבַח שְׁלֵמִיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יִרְצָה הַמִּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יִחָשֵׁב לוֹ פִּגּוּל יִהְיֶה וְהִנֵּפֶשׁ הָאֲכָלֶת מִמֶּנּוּ עֹנֶה תִּשָּׂא" (ויקרא ז, יח).
2. הפסוק הקצר (פרשת קדושים): "וְאִם הָאָכַל יֶאֱכַל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יִרְצָה" (ויקרא יט, ז), והפסוק הבא: "וְאֲכָלְיוּ עֹנֵוּ יִשָּׂא כִּי אֶת קִדְשׁ ד' חָלַל".

א. הפירוש של רבה: לימוד מהפסוק הראשון הארוך

רבה מנסה ללמוד הכל מהפסוק הארוך בפרשת צו:

- מהמילה "שְׁלֵיִשִּׁי" לומדים על "חוץ לזמנו".
 - מהמילה "פִּגּוּל", שנראית מיותרת, לומדים על "חוץ למקומו".
 - מהמילה "מִמֶּנּוּ" לומדים שרק על אחד מהם יש כרת. מסתבר שזהו "חוץ לזמנו", כי הוא הזכר ראשון.
- הגמרא דוחה את הראיה האחרונה, ואומרת שאולי הכרת הוא על "חוץ למקומו", כי הוא סמוך יותר למילה "ממנו".

ב. הפירוש של אביי בשם רב: לימוד משני הפסוקים

לכן אביי מביא לימוד המבוסס על שילוב שני הפסוקים:

- הפסוק בפרשת קדושים נראה מיותר כי יש את הפסוק בצו, לכן נדרוש אותו על "חוץ למקומו".
 - המיעוט מכרת בפסוק הבא "וְאֲכָלְיוּ עֹנֵוּ יִשָּׂא" מלמד שרק על נותר יש כרת, ולא על "חוץ למקומו".
 - דיון וביורור: הגמרא מקשה: אולי "וְאֲכָלְיוּ..." בא ללמד על כרת ב"חוץ למקומו", ולמעט את הנותר מכרת?
- תירוץ: מסתבר להעמיד את הכרת על הנותר, כדי שנוכל ללמוד ממנו בגזירה שווה ("עון"-עון) ל"חוץ לזמנו" (שבו כתוב "עוונה תשא" ולא כרת מפורש), כי שניהם דומים

ב"זמן" וב"במה" (ז"ב). (חוץ למקומו לא קשור לזמן ואין לו גבול במקום בשעת היתר הבמות)

- **קושיה:** אדרבה, עדיף להעמיד את הכרת על "חוץ למקומו", וללמוד ממנו ל"חוץ לזמנו", כי הם דומים בארבעה דברים במחשבה, קצת, דם, שלישי (מקד"ש).
- **לכן רבי יוחנן מביא לימוד של זבדי בר לוי** מגזירה שווה "קדש"- "קדש", שמוכיחה שהכרת כאן אכן עוסק בנותר וממנו נלמד בגז"ש לחוץ לזמנו.
- **הגמרא מוסיפה להקשות:** מניין לנו בוודאות שהפסוק הארוך עוסק ב"חוץ לזמנו" והקצר ב"חוץ למקומו" ולא להיפך? הגמרא דנה בכך ולא מוצאת הכרעה ברורה, ולכן מביאה את הפירוש של רבא.

ג. הפירוש של רבא: דרשה מפורטת של הפסוק הארוך

רבא דוחה את הניסיונות הקודמים וקובע שהכל נלמד מהפסוק הארוך בפרשת צו, בדרשה מפורטת:

- "האכל יאכל" – בשתי אכילות הכתוב מדבר, ומלמד שמחשבת אכילת אדם ומחשבת אכילת מזבח, שתיהן פוסלות.
- "מבשר זבח שלמיו" – הקיש את כל הזבחים לשלמים: כמו בשלמים יש דבר מפגל (הדם) ודבר מתפגל (הבשר והאימורים), כך נוהג פיגול בכל קורבן שיש בו "מתירים" ו"דבר הניתר".
- "ביום השלישי" – מגדיר את הפסול כ"חוץ לזמנו".
- "לא ירצה" – מלמד "כהרצאת כשר כן הרצאת פסול": הפיגול נקבע רק אם שאר העבודות נעשו כהלכה, עד לעבודה האחרונה של זריקת הדם.
- "המקריב" – בהקרבה הוא נפסל, כלומר בפסול שבמחשבה, ולא נפסל באכילה עצמה ביום השלישי (הקורבן לא נפסל למפרע).
- "אתו" – הפסול הוא בזבח, ולא בזבח (הכהן המקריב לא נפסל).
- "לא יחשב" – לא יערב בו מחשבות אחרות, ומכאן שמחשבת פסול אחרת מוציאה מידי פיגול.
- "פגול" – מרבה את הפסול של "חוץ למקומו".
- "יהיה" – מלמד שמחשבת "חוץ לזמנו" ו"חוץ למקומו" מצטרפות זו לזו לפסול (כמו חצי זית מזה וחצי זית מזה).
- "והנפש האכלת ממנו" – הכרת חל רק על אחד ולא על שניים. ואיזה? "חוץ לזמנו", הנלמד בגזירה שווה ("עון"- "עון") מנותר, כי הוא דומה לו ב"זמן" וב"במה".

הגמרא תמשיך לדון בדרשה הזו בדף הבא.